

*Monika Marcinkowska**

KAPITAŁOWE NORMY OSTROŻNOŚCIOWE DLA BANKÓW – DOSTOSOWANIE POLSKICH REGULACJI PRAWNYCH DO NORM MIĘDZYNARODOWYCH

System bankowy jest uznawany za jeden z filarów gospodarki narodowej, warunkujący jej stabilność i rozwój. Banki działają jako pośrednicy finansowi między dostarczycielami czasowo wolnych środków pieniężnych a podmiotami sygnalizującymi zapotrzebowanie na ów kapitał. Działalność ta jest obciążona znacznym ryzykiem, które w swej istocie jest kwintesencją bankowości. Podejmowanie wszakże tego ryzyka winno być dokonywane w rozważny sposób, z zachowaniem reguł dobrej praktyki bankowej. Regulatorzy rynków nie mogą jednakowoż zezwolić, by jedynie rozważa i dobra praktyka były wytycznymi, jakimi banki będą się kierować w prowadzeniu swej działalności. Działalność ta podlega zatem ostrym rygorom legislacyjnym; ich podstawowym celem jest ochrona zgromadzonych w bankach wkładów i zapewnienie równych warunków konkurencji na rynku.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie i opisanie międzynarodowych – a na ich tle także polskich – regulacji odnoszących się do kapitałów własnych, a mających charakter norm ostrożnościowych.

1. Międzynarodowe normy ostrożnościowe

W obszarze krajów Unii Europejskiej działalność banków jest uwarunkowana zapisami dyrektywy z 20 marca 2000 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe¹. W dyrektywie tej są

* Dr, adiunkt w Katedrze Finansów i Bankowości UŁ.

¹ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, 2000/12/EC.* Dyrektywa ta – w odniesieniu do wymogów adekwatności kapitałowej – będzie modyfikowana wraz z postępowaniem prac Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego; przewiduje się, że wdrożenie znowelizowanej dyrektywy nastąpi w 2007 r.

zawarte m. in. zapisy odnoszące się do norm kapitałowych obowiązujących bank, tj. w szczególności wymogi dotyczące minimalnej kwoty kapitałów własnych, współczynnika wypłacalności i limitów koncentracji. Wcześniej kwestiom adekwatności kapitałowej była poświęcona odrębna dyrektywa, ustalająca wymogi kapitałowe, wynikające z ekspozycji na ryzyko w poszczególnych jego obszarach².

Najbardziej zaawansowane badania dotyczące wymogów kapitałowych są prowadzone pod auspicjami Bazylejskiego Banku Rozliczeń Międzynarodowych. **Wytyczne Komitetu Bazylejskiego** formalnie nie są obowiązującymi normami prawnymi, jednak ich stosowanie jest szeroko rozpowszechnione w wielu rozwiniętych krajach na świecie. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego jako pierwszy opracował nowelizację podejścia do adekwatności kapitałowej instytucji finansowych, jak dotąd jest to podejście najbardziej kompleksowe. Należy tu podkreślić, że choć Komitet Bazylejski nie wyznacza formalnie obowiązujących standardów, to jednak ze względu na jego wysoki autorytet szereg gremiów regulacyjnych uznaje jego wytyczne za obowiązujące. Również regulacje kapitałowe Komisji Europejskiej bazują na wytycznych bazylejskich.

Koncepcje bazylejskie są w dalszym ciągu w fazie kształtowania – są to kolejne propozycje tzw. umów, układów czy konkordatów, poddawane dyskusjom w szerokim gronie krajowych regulatorów, bankowców i naukowców. Autorzy kolejnych propozycji bazylejskich wyznaczają im następujące cele³:

- promowanie bezpieczeństwa i dobrej kondycji systemu finansowego;
- przyczynianie się do tworzenia równych warunków konkurencji;
- ustanowienie bardziej wszechstronnego podejścia do ujmowania różnych rodzajów ryzyka;
- skupienie się na bankach aktywnie działających w warunkach międzynarodowych.

Opublikowane w styczniu 2001 r. Nowe Bazylejskie Porozumienie Kapitałowe uwzględnia szereg uwag zgłaszanych pod adresem stosowanych dotychczas regulacji kapitałowych⁴. Podstawową zmianą jest uwzględnienie w obliczeniach współczynnika wypłacalności zarówno ryzyka kredytowego, jak i ryzyka rynkowego i operacyjnego. Ponadto dozwolone jest bardziej elastyczne podejście do oceny ryzyka kredytowego. Układ tworzą trzy filary:

- minimalne wymogi kapitałowe;
- proces badania nadzorczego;
- dyscyplina rynkowa.

² Dyrektywa Rady Wspólnot Europejskich z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie adekwatności kapitału firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych, 1993/6/EEC.

³ Basle Committee on Banking Supervision, *A New Capital Adequacy Framework*, June 1999.

⁴ Basle Committee on Banking Supervision, *The New Basel Capital Accord*, January 2001.

Autorzy układu podkreślają, że są to filary wzajemnie powiązane i bezwzględnym wymogiem jest wdrożenie systemu opartego na wszystkich trzech filarach, to bowiem powinno przyczynić się do bezpieczeństwa i stabilności systemu finansowego.

Pierwszy filar wyznacza minimalne wymogi kapitałowe. Obecna koncepcja utrzymuje zarówno dotychczas stosowaną definicję funduszy własnych, jak i wymóg 8-procentowego minimum dla współczynnika wypłacalności. W dalszych pracach wymóg ten będzie rozciągnięty na bazę skonsolidowaną, dla uwzględnienia bankowych grup kapitałowych. Nowelizacja koncepcji koncentruje się zatem na udoskonaleniu mianownika współczynnika adekwatności kapitałowej, tj. pomiaru ryzyka. Uwzględnia się mianowicie ryzyko kredytowe, rynkowe i operacyjne.

Drugi filar – proces badania nadzorczego – wymaga, by organy nadzoru bankowego zapewniły, że każdy bank posiada wdrożone właściwe procesy oceny adekwatności kapitałowej, bazującej na całościowej ocenie ryzyka ponoszonego przez bank. Instytucje nadzorcze będą odpowiedzialne za ocenę, jak dobrze banki szacują swe potrzeby w zakresie adekwatności kapitałowej, w odniesieniu do ponoszonego ryzyka.

Trzeci filar – dyscyplina rynkowa – ma na celu wsparcie dyscypliny rynkowej poprzez zwiększenie zakresu ujawnień wymaganych od banków. Układ ustala wymogi informacyjne i rekomendacje w wielu obszarach, włączając sposób, w jaki bank oblicza swoją adekwatność kapitałową oraz metody szacowania ryzyka.

Służby Unii Europejskiej, prowadzące prace nad dostosowaniem regulacji kapitałowych instytucji finansowych do wymogów rynkowych, podkreślają, że publiczna jawność dokładnych, terminowych i wiarygodnych informacji umożliwi uczestnikom rynku i innym użytkownikom tych informacji dokonywanie dokładniejszej oceny wyników finansowych i kondycji instytucji, prowadząc do lepszej dyscypliny rynkowej, a w konsekwencji – do poprawy zaufania do systemu finansowego⁵. Zauważa się również, że ze względu na stały rozwój sektora bankowego, niezbędne jest dokonywanie modyfikacji w szczegółowych normach nadzorczych.

2. Polskie regulacje

Dostosowaniu polskiego prawa do regulacji międzynarodowych w zakresie kapitałowych norm ostrożnościowych służyły: nowelizacja prawa bankowego oraz wydanie stosownych aktów wykonawczych (uchwał Komisji Nadzoru Bankowego).

⁵ European Commission, *A Review of Regulatory Capital Requirements for EU Credit Institutions and Investment Firms*, Brussels, 1999.

Stawiane bankom wymogi, odnoszące się do ich kapitałów własnych, mają na celu ochronę interesów deponentów i zapewnienie stabilności systemu finansowego. Do podstawowych **norm ostrożnościowych** należą zapisy regulujące⁶:

- minimalną kwotę kapitałów własnych;
- wymóg pełnego opłacenia kapitałów i ograniczenia możliwości wnoszenia udziałów aportem;
- limity koncentracji;
- adekwatność kapitałową.

2.1. Wymogi odnośnie do poziomu kapitałów własnych banków

Prawo bankowe stanowi, iż „w celu zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego banki są obowiązane posiadać fundusze własne, dostosowane do rozmiaru prowadzonej działalności”. Stwierdzenie to jest uzupełnione zapisami dotyczącymi dopuszczalnych składników funduszy własnych, jak i minimalną bezwzględną kwotą kapitałów podstawowych oraz przepisami ograniczającymi niektóre rodzaje działalności bankowej w relacji do zgromadzonych kapitałów.

Wnoszony przez założycieli banku **kapitał założycielski** nie może być niższy od równowartości 5 000 000 EUR, a w przypadku banków spółdzielczych, których założyciele wyrazili zamiar zawarcia umowy zrzeszenia – nie niższy niż 1 000 000 EUR (art. 32). Kapitał założycielski może być częściowo wniesiony w formie wkładów niepieniężnych, pod trzema jednak warunkami (art. 30):

- jest to wyposażenie lub nieruchomości, które będą bezpośrednio przydatne w prowadzeniu działalności bankowej;
- wartość wnoszonych wkładów niepieniężnych nie może przekraczać 15% kapitału założycielskiego;
- wartość wkładów pieniężnych jest nie niższa niż minimalna kwota kapitału założycielskiego (tj. równowartość 5 mln EUR).

Ponadto wymaga się, by wpłata kapitału założycielskiego była dokonana przed wpisaniem banku do właściwego rejestru.

2.2. Normy ostrożnościowe odwołujące się do poziomu funduszy własnych

Kolejna grupa zapisów dotyczy ograniczenia rozmiarów działalności banku w relacji do funduszy własnych. Odnajdujemy tu zapisy dotyczące limitów koncentracji oraz definiujące adekwatność kapitałową. Przepisy te

⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, DzU, nr 140, poz. 939, z późn. zm.

limitują skalę aktywności banków w różnych obszarach jego działalności w proporcji do zgromadzonych funduszy własnych.

Fundusze własne banku obejmują (art. 127): fundusze podstawowe, fundusze uzupełniające, pomniejszenia funduszy własnych. Zapisy prawa bankowego są uzupełniane przepisami aktów wykonawczych⁷.

Na fundusze podstawowe składają się: fundusze zasadnicze, fundusz ogólnego ryzyka na niezidentyfikowane ryzyko działalności bankowej i niepodzielony zysk z lat ubiegłych; są one pomniejszane o posiadane przez bank akcje własne (wycenione w cenie nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości), wartości niematerialne i prawne (przy odejmowaniu tej pozycji stosowany jest okres przejściowy), niepokrytą stratę z lat ubiegłych oraz stratę bieżącego okresu sprawozdawczego. Fundusze podstawowe nazywane są również warstwą pierwszą kapitału.

Fundusze uzupełniające, których kwota nie może być wyższa od sumy funduszy podstawowych, tworzą: kapitał z aktualizacji wyceny oraz pozycje, wymagające uzyskania zgody KNB: dodatkowa kwota odpowiedzialności członków banku spółdzielczego, zobowiązania podporządkowane (ich kwota nie może przewyższać połowy funduszy podstawowych) oraz inne pozycje służące wyłącznie pokryciu straty bilansowej (np. fundusze tworzone ze środków własnych lub obcych i zobowiązania z tytułu papierów wartościowych o nieokreślonym terminie wykupu). Fundusze uzupełniające nazywane są również warstwą drugą kapitału.

Fundusze podstawowe i uzupełniające są pomniejszane o brakującą kwotę rezerw na ryzyko związane z działalnością banków⁸ oraz zaangażowanie kapitałowe w instytucje finansowe i banki (o ile przekracza ono 10% funduszy własnych banku).

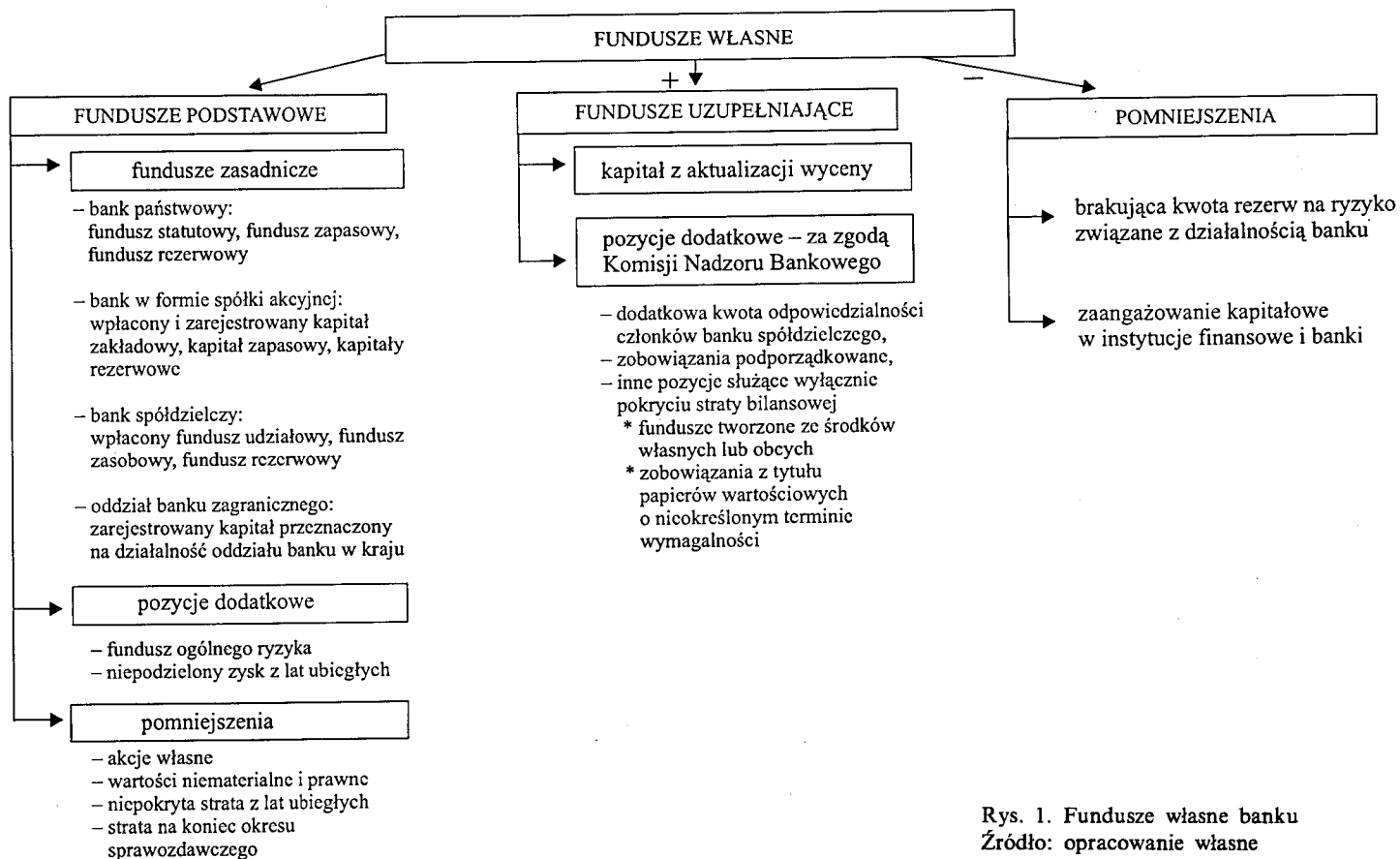
W przypadku ustalania skonsolidowanych funduszy własnych, są one:

- powiększane o: ujemną wartość firmy jednostek podporządkowanych, dodatnie różnice kursowe z konsolidacji i kapitały mniejszości;
- pomniejszane o: wartość firmy jednostek podporządkowanych, ujemne różnice kursowe z konsolidacji.

Rysunek 1 ilustruje definicję funduszy własnych banku.

⁷ Uchwała nr 6/2001 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad ustalania funduszy własnych banków należących do bankowej grupy kapitałowej dla potrzeb stosowania norm i granic określonych ustawą – Prawo bankowe, wysokości szczegółowego zakresu i warunków pomniejszania funduszy podstawowych banku, innych pozycji bilansu banku zaliczanych do funduszy uzupełniających banku, wysokości i warunków ich zaliczania, innych pomniejszeń funduszy własnych banku, wysokości i warunków pomniejszania o nie funduszy własnych oraz uwzględniania powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu przy określaniu sposobu obliczania funduszy własnych, DzUrz NBP, nr 22, poz. 44.

⁸ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia z dnia 10 grudnia 2001 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, DzU, nr 149, poz. 1672, z późn. zm.

Rys. 1. Fundusze własne banku
Źródło: opracowanie własne

Jak już wspomniano, zdefiniowane w ustawie fundusze własne są odniesieniem dla określenia limitów koncentracji oraz norm adekwatności kapitałowej banku. Prawo bankowe ogranicza koncentrację zaangażowań banku w dwóch sferach jego działalności, określając:

- limity koncentracji wierzytelności;
- progi koncentracji kapitałowej.

Limity koncentracji wierzytelności służą ograniczeniu ryzyka wynikającego ze skali zaangażowania banku w jeden podmiot lub grupę podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie. Limit koncentracji odnosi się zarówno do bilansowych wierzytelności banku (np. kredytów), jak i udzielonych zobowiązań pozabilansowych (np. gwarancji). Granica dopuszczalnej skali zaangażowania banku jest uzależniona od istnienia ewentualnej zależności kapitałowej i organizacyjnej, i wynosi:

- 20% funduszy własnych banku w przypadku gdy klient jest podmiotem dominującym lub zależnym w stosunku do banku lub podmiotu dominującego wobec banku;

- 25% funduszy własnych banku w odniesieniu do podmiotów nie powiązanych z bankiem.

Ponadto suma wszystkich wierzytelności i udzielonych zobowiązań pozabilansowych, przekraczających 10% funduszy własnych banku, nie może przekroczyć ośmiokrotności tych funduszy.

Ustawa dopuszcza szereg wyłączeń stosowania powyższych limitów, ustalonych w oparciu o kryterium podmiotowe (np. w przypadku należności od Skarbu Państwa, NBP, Europejskiego Banku Centralnego itd.) i kryterium zabezpieczeń wierzytelności (np. w przypadku wierzytelności zabezpieczonych przez Skarb Państwa, NBP lub zabezpieczonych kwotą pieniężną przeniesioną na własność i na rachunek banku itd.)⁹. Niezależnie od wymogów ustawowych banki winne ustalać wewnętrzne limity koncentracji wierzytelności według kryteriów uwzględniających specyfikę ich działalności.

Przekroczenie limitów koncentracji wierzytelności skutkuje koniecznością uwzględnienia w obliczeniach współczynnika wypłacalności dodatkowego wymogu kapitałowego na pokrycie owego przekroczenia. Powoduje to zatem obniżenie wartości współczynnika wypłacalności, a w przypadku banków słabych kapitałowo może zagrozić jego spadkiem poniżej wymaganego poziomu.

⁹ Uchwała nr 7/2001 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków uwzględniania wierzytelności oraz udzielonych zobowiązań pozabilansowych przy ustalaniu przestrzegania limitów koncentracji wierzytelności, określenia innych wierzytelności i udzielonych zobowiązań pozabilansowych, wobec których nie stosuje się przepisów dotyczących limitów koncentracji wierzytelności oraz uwzględnienia powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu w rachunku koncentracji wierzytelności, DzUrz NBP, nr 22, poz. 45.

Próg koncentracji kapitałowej dotyczy zaangażowania banku w znaczne pakiety akcji lub udziałów, przy czym nie uwzględnia się tu akcji lub udziałów m. in. w: bankach, instytucjach finansowych, zakładach ubezpieczeń, izbach rozliczeniowych, przedsiębiorstwach pomocniczych usług bankowych, międzybankowych przedsiębiorstwach telekomunikacyjnych itd. Pakiet akcji lub udziałów jest uznawany za znaczny, jeśli stanowi on co najmniej 10% kapitału podmiotu, uprawnia do wykonywania 10% głosów w organie stanowiącym tego podmiotu lub wartość pakietu stanowi co najmniej 10% funduszy własnych banku. Próg koncentracji jest odnoszony zarówno do poszczególnych znacznych pakietów akcji lub udziałów (granica jest 15% funduszy własnych banku), jak i ogólnej sumy znacznych pakietów (limit 60% funduszy własnych banku). Przekroczenie progu koncentracji kapitałowej stanowi większa z liczb:

- sumy kwot, o które poszczególne znaczne pakiety akcji lub udziałów przekraczają 15% funduszy własnych banku;
- kwoty, o którą suma znacznych pakietów akcji lub udziałów przekracza 60% funduszy własnych banku.

Kwota przekroczenia progu koncentracji kapitałowej pomniejsza sumę funduszy własnych przy ustalaniu pokrycia wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka prowadzonej działalności.

2.3. Adekwatność kapitałowa

Wśród norm ostrożnościowych nakładanych na banki najistotniejsze bodaj znaczenie ma **współczynnik wypłacalności**, określający adekwatność kapitałową banku, ocenianą w kontekście skali jego działalności i rozmiarów ponoszonego ryzyka. Współczynnik ten podlega ewolucji wraz z rozwojem technik pomiaru ryzyka bankowego i wzrostem skali ryzyka podejmowanego przez banki. Prawo bankowe narzuca bezwzględny wymóg zachowania minimalnego poziomu współczynnika wypłacalności. Najniższą dopuszczalną wartością tego wskaźnika jest 8%, z tym że w pierwszych okresach działalności operacyjnej wymogi są wyższe: 15% przez pierwsze 12 miesięcy działalności, a przez następny rok: 12%. Definicje wskaźnika oraz szczegółowe wytyczne dotyczące jego obliczania są zawarte w akcie wykonawczym – uchwale KNB¹⁰. Zapisy uchwały służą dostosowaniu polskiego prawa do przepisów

¹⁰ Uchwała nr 5/2001 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym z tytułu przekroczenia limitów koncentracji wierzytelności, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, z uwzględnieniem powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu i sposobu ich wylizania, DzUrz NBP, nr 22, poz. 43.

unijnych (dyrektywa 2000/12/EC) – te zaś są konstruowane przy uwzględnieniu rekomendacji bazylejskich. Biorąc zatem pod uwagę zarówno ewolucje koncepcji proponowanych przez Komitet Bazylejski, jak i podążające za nimi modyfikacje prawa europejskiego, powinniśmy mieć świadomość, iż wprowadzane w Polsce regulacje są zaledwie pierwszym etapem zmian w tym zakresie.

Współczynnik wypłacalności jest wyrażany wzorem:

$$\frac{\text{fundusze własne} + \text{kapitał krótkoterminowy} - \text{przekroczenie progu koncentracji kapitałowej}}{12,5 \times \text{całkowity wymóg kapitałowy}} \times 100\%$$

Całkowity wymóg kapitałowy jest sumą wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka prowadzonej działalności. Uchwała KNB definiuje wymogi kapitałowe z tytułu:

- 1) ryzyka kredytowego w zakresie portfela bankowego;
- 2) ryzyka kredytowego w zakresie portfela handlowego;
- 3) ryzyka walutowego w zakresie portfela bankowego i handlowego łącznie;
- 4) ryzyka cen towarów w zakresie portfela bankowego i handlowego łącznie;
- 5) ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych w zakresie portfela handlowego;
- 6) ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych w zakresie portfela handlowego;
- 7) ryzyka ogólnego stóp procentowych w zakresie portfela handlowego;
- 8) ryzyka rozliczenia dostawy oraz ryzyka kontrahenta w zakresie portfela handlowego;
- 9) przekroczenia limitu koncentracji wierzytelności;
- 10) ryzyka gwarantowania emisji papierów wartościowych w zakresie portfela handlowego;
- 11) innych rodzajów ryzyka w zakresie i wysokości adekwatnej do ponoszonego ryzyka.

Całkowity wymóg kapitałowy obejmuje w przypadku konkretnego banku każdorazowo część z wymienionych wyżej wymogów, w zależności od skali tzw. działalności handlowej. W przypadku gdy skala działalności handlowej jest znacząca, całkowity wymóg kapitałowy obejmuje wymogi wymienione w punktach: 1 oraz 3–11, a w przypadku gdy skala ta nie jest znacząca obowiązują punkty 1–4, 9 i 11¹¹.

¹¹ Na koniec 2002 r. pełnemu reżimowi adekwatności kapitałowej poddane były 23 banki komercyjne (reprezentujące 88,4% aktywów tego sektora) – por. *Sytuacja finansowa banków w 2002 r.* – Synteza, NBP, Warszawa, maj 2003.

Skala działalności handlowej banku jest obliczana jako iloraz sumy wszystkich nominalnych kwot kategorii zaliczonych do portfela handlowego i sumy bilansowej powiększonej o sumę sald operacji pozabilansowych. Skala ta jest uznawana za znaczącą, jeśli spełniony jest choć jeden z warunków:

- średnia arytmetyczna dziennych sum nominalnych kwot kategorii zaliczonych do portfela handlowego z ostatnich 250 dni roboczych przekroczyła równowartość 15 mln EUR;

- suma wartości wszystkich nominalnych kwot kategorii zaliczonych do portfela handlowego, obliczona w poprzednim dniu roboczym, przekroczyła 20 mln EUR,

- średnia arytmetyczna skali działalności handlowej za ostatnie 250 dni roboczych przekroczyła 5%;

- skala działalności handlowej w poprzednim dniu roboczym przekroczyła 6%.

Portfel handlowy banku obejmuje, z wyłączeniem kredytów, pożyczek (lokat) i depozytów:

- operacje dokonywane na własny rachunek w celach handlowych z zamiarem uzyskania korzyści w krótkich okresach z rzeczywistych lub oczekiwanych różnic między rynkowymi cenami zakupu i sprzedaży lub też z innych odchyłeń cen lub parametrów cenowych, w tym w szczególności stóp procentowych, kursów walutowych, indeksów giełdowych;

- operacje dokonywane w ramach świadczenia usług pośrednictwa finansowego na hurtowym rynku finansowym (na rachunek własny w imieniu klienta);

- umowy z udzielonym przyrzeczeniem odkupu (operacje *repo*);

- umowy z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu (operacje *reverse repo*);

- inne operacje: po upływie terminu realizacji zobowiązań wynikających z operacji oraz operacje mające na celu zabezpieczenie ryzyka pozycji pierwotnych zaliczonych do portfela handlowego;

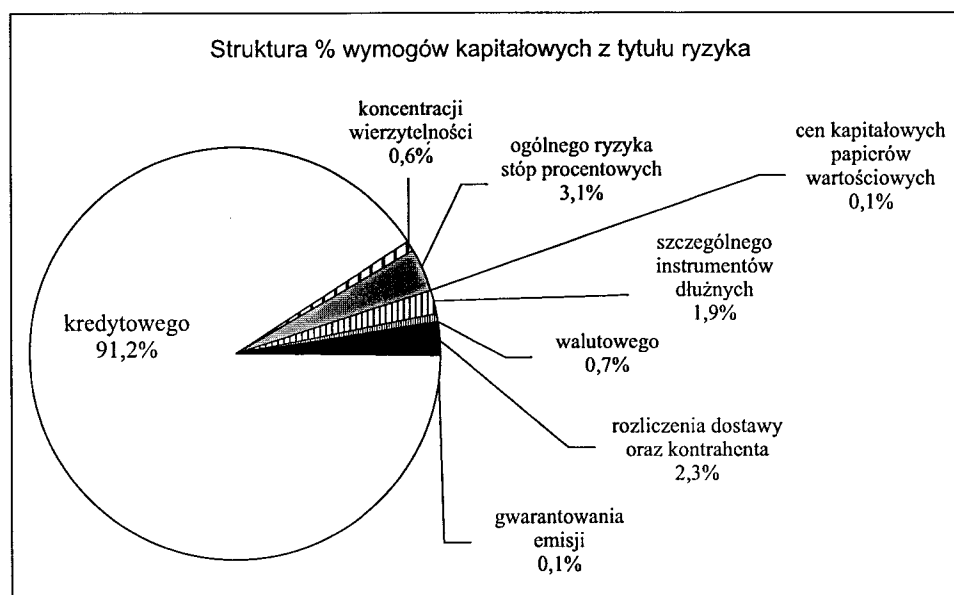
- opłaty, prowizje, odsetki naliczone do dnia sprawozdawczego, dywidendy i depozyty zabezpieczające transakcje giełdowe, bezpośrednio związane z operacjami zaliczonymi do portfela handlowego.

Do portfela bankowego są zaliczane te operacje, które nie zostały zaliczone do portfela handlowego.

Kapitał krótkoterminowy może zostać uwzględniony w rachunku współczynnika wypłacalności przez te banki, których skala działalności handlowej jest znacząca i wyłącznie na pokrycie wymogów kapitałowych wymienionych w punktach 5–10. Kapitał ten jest określany potocznie jako kapitał warstwy trzeciej i służy pokryciu wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego. Kapitał krótkoterminowy jest sumą:

- zysku rynkowego na wszystkich pozycjach pierwotnych wynikających z operacji zaliczonych do portfela handlowego, zrealizowanego w bieżącym okresie sprawozdawczym, pomniejszonego o znane obciążenia, w tym dywidendy;

- zobowiązań z tytułu otrzymanych pożyczek podporządkowanych;
- wartości kapitału podmiotów zależnych (w przypadku gdy bank podlega nadzorowi skonsolidowanemu, a wartość kapitału podmiotu zależnego jest ujemna);
- straty zrealizowanej na wszystkich pozycjach pierwotnych wynikających z operacji zaliczonych do portfela bankowego, zrealizowanej w bieżącym okresie sprawozdawczym, w części nieujętej w funduszach własnych;
- aktywów niepiętnych (tj. głównie aktywów trwałych banku z wyjątkiem pozycji stanowiących zabezpieczenie zobowiązań banku i pozycji pomniejszających fundusze własne)¹².

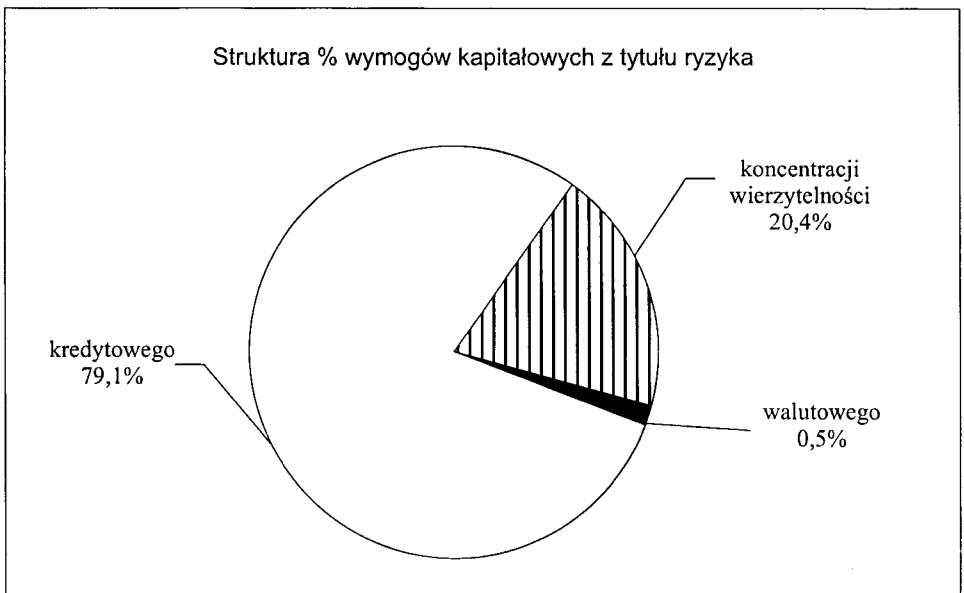
Rys. 2. Struktura wymogów kapitałowych w bankach komercyjnych, podlegających pełnemu reżimowi adekwatności kapitałowej, wg stanu na 31 grudnia 2002 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sytuacja finansowa banków w 2002 r. – Synteza*, NBP, Warszawa, maj 2003

¹² Począwszy od 1 stycznia 2004 r., pozycja ta nie będzie już uwzględniana – patrz *Uchwała nr 1/2003 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 4 czerwca 2003 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym z tytułu przekroczenia limitów koncentracji wierzycelności, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, z uwzględnieniem powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu i sposobu ich wyliczania*, DzUrz, NBP, nr 11, poz. 16.

W przypadku gdy tak obliczona wielkość byłaby kwotą ujemną, przyjmuje się kapitał krótkoterminowy w wartości zero.

Ryzyko kredytowe jest głównym rodzajem ryzyka, ponoszonym przez banki: na koniec 2002 r. przeciętny udział wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego w ogólnym wymogu kapitałowym wyniósł 89,5%, a wymóg z tytułu koncentracji wierzytelności stanowi kolejne 3,5%; ryzyko rynkowe ponoszone przez banki komercyjne wymaga jedynie 7% całego kapitału regulacyjnego¹³. Rysunki 2 i 3 przedstawiają szczegółowo strukturę wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w podziale na dwie grupy banków komercyjnych: rys. 1 dotyczy banków podlegających pełnemu reżimowi adekwatności, a rys. 2 – banków podlegających uproszczonemu reżimowi adekwatności kapitałowej.

Rys. 3. Struktura wymogów kapitałowych w bankach komercyjnych podlegających uproszczonemu reżimowi adekwatności kapitałowej, wg stanu na 31 grudnia 2002 r.

Źródło: jak do rys. 2.

Dalej zostaną omówione pokrótce wymogi kapitałowe z tytułu podstawowych rodzajów ryzyka działalności bankowej.

Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka kredytowego. Banki, których skala działalności handlowej nie jest znacząca, obliczają wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego w zakresie portfela bankowego i portfela

¹³ *Sytuacja finansowa banków w 2002 r. ...*

handlowego łącznie. Banki, których skala działalności handlowej jest znacząca, obliczają wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego w zakresie portfela bankowego. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego oblicza się jako sumę aktywów i udzielonych zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem, pomnożoną przez 8%.

Suma aktywów ważonych ryzykiem jest to suma wartości poszczególnych kategorii aktywów pomnożonych przez przypisane im procentowe wagi ryzyka. Suma zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem jest sumą iloczynów ekwiwalentów bilansowych udzielonych zobowiązań pozabilansowych i odpowiadających im procentowych wag ryzyka kontrahenta. Ekwiwalent bilansowy udzielonych zobowiązań pozabilansowych oblicza się:

– w przypadku zobowiązań pozabilansowych o charakterze gwarancyjnym i finansowym: jako iloczyn wartości udzielonego zobowiązania pozabilansowego i przypisanej mu procentowej wagi ryzyka produktu;

– w przypadku udzielonych zobowiązań pozabilansowych wynikających z transakcji pozabilansowych: (a) stosując metodę wyceny rynkowej – jako sumę kosztu zastąpienia (tj. wyniku rynkowego) i oczekiwanej przyszłej straty (iloczyn kwoty transakcji i wagi ryzyka produktu – w zależności od kategorii transakcji i rezydualnego terminu zapadalności), (b) stosując metodę zaangażowania pierwotnego – jako iloczyn nominalnej wartości instrumentu bazowego transakcji i współczynnika konwersji kredytowej (w zależności od kategorii transakcji i pierwotnego terminu zapadalności).

Wagi ryzyka są arbitralnie przypisane postanowieniami uchwały poszczególnym grupom aktywów, klasom podmiotów, produktom i transakcjom, i nie istnieje możliwość ich zmiany przez bank w wyniku indywidualnej oceny poziomu ryzyka. Takie podejście jest powszechnie krytykowane, gdyż przypisuje klientom, produkty i transakcje do określonych grup ryzyka, bez możliwości uwzględnienia ich specyficznych cech wpływających na zmniejszenie lub zwiększenie ponoszonego przez bank ryzyka. Przykładowo, kredyt udzielony przedsiębiorstwu X (o ratingu AA) i przedsiębiorstwu Y (o ratingu na poziomie spekulacyjnym) lub obligacje wyemitowane przez te podmioty, zostaną zaklasyfikowane w rachunku współczynnika wypłacalności do tej samej grupy ryzyka, pomimo iż potencjalne straty banku w obydwu zaangażowaniach są nieporównywalnie różne. Warto zaznaczyć, że Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa (New Basel Capital Accord) zezwala na stosowanie podejścia opierającego się na wewnętrznych ratingach banków, zauważając, że sprzyja to określeniu faktycznych rozmiarów ponoszonego ryzyka.

Tabela 1 zawiera przykład obliczenia wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego.

Tabela 1. Przykład obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego

Aktywa	Kwota	Waga ryzyka (w %)	Aktywa ważone
Kasa	500	0	0
Obligacje skarbu państwa	2 000	0	0
Należności gwarantowane przez skarb państwa	500	0	0
Należności od gminy	500	20	100
Należności zabezpieczone hipoteką	2 000	50	1 000
Pozostałe należności	8 000	100	8 000
Akcje i udziały	2 000	100	2 000
Pozostałe obligacje	1 000	100	1 000
Inne aktywa	1 000	100	1 000
	17 500		13 100

Zobowiązania pozabilansowe udzielone o charakterze gwarancyjnym i finansowym	Kwota	Waga ryzyka produktu (w %)	Ekwiwalent bilansowy	Waga ryzyka kontrahenta (w %)	Zobowiązania pozabilansowe ważone ryzykiem
Transakcje sprzedaży opcji	1 000	0	0	100	0
Akredytywy dokumentowe otwarte	1 000	50	500	100	500
Udzielone gwarancje	1 000	100	1 000	100	1 000
Udzielone gwarancje	500	100	500	50	250
	3 500		2 000		1 750

Zobowiązania pozabilansowe udzielone wynikające z transakcji pozabilansowych	Kwota	Waga ryzyka produktu (w %)	Oczekiwania przyszła strata	Koszt zastąpienia	Ekwiwalent bilansowy	Waga ryzyka kontrahenta (w %)	Zobowiązania pozabilansowe ważone ryzykiem
Transakcje stopy procentowej (3–12 m-cy)	3 000	0,5	15	30	45	100	45
Transakcje walutowe (1–3 m-cy)	5 000	1	50	55	105	100	105
	8 000				150		150

Aktywa i zobowiązania pozabilansowe ważone ryzykiem **15 000**Wymóg kapitałowy **1 200**

Źródło: opracowanie własne.

Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka walutowego. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego może być obliczany za pomocą jednej z trzech metod:

– metodą podstawową: łączny wymóg kapitałowy jest wówczas równy przemnożonej przez 8% (w roku 2002: 12%) kwoty, o jaką wartość bezwzględna pozycji walutowej całkowitej przewyższa kwotę 2% funduszy własnych banku;

– metodą wartości zagrożonej;

– metodą mieszaną: dla wyodrębnionej części portfela wymóg kapitałowy oblicza się metodą wartości zagrożonej, a dla pozostałej: metodą podstawową.

Pozycję walutową całkowitą oblicza się jako sumę długich lub sumę krótkich pozycji netto w poszczególnych walutach i w złocie – w zależności od tego, która z tych sum jest wyższa.

Tabela 2 zawiera przykład obliczenia wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka walutowego.

Tabela 2. Przykład obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka walutowego

Pozycje netto w poszczególnych walutach:			
XAU	20	suma pozycji długich	170
EUR	100		
USD	50		
GBP	-50	suma pozycji krótkich	-100
CHF	-50		

Pozycja walutowa całkowita	170
2% funduszy własnych banku	40
Nadwyżka	130

Łączny wymóg kapitałowy	10
-------------------------	----

Źródło: jak do tab. 1.

Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych. Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych jest sumą wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych i wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych.

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych oblicza się jako 8% wartości bezwzględnej globalnej pozycji netto w kapitałowych papierach wartościowych.

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych może być obliczany metodą podstawową lub uproszczoną. W metodzie podstawowej wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego jest obliczany jako iloczyn bezwzględnej wartości pozycji netto w papierze wartościowym i stopy narzutu (0%, 4% lub 8%), przypisanej do poszczególnych grup pozycji pierwotnych w kapitałowych papierach wartościowych. Wyróżniono trzy takie grupy: (a) pozycje wynikające z transakcji terminowych, których przedmiotem są koszyki giełdowe uznanych giełd papierów wartościowych, (b) pozycje w papierach wartościowych płynnych i zdywersyfikowanych i (c) pozostałe pozycje.

W metodzie uproszczonej wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego jest obliczany jako 8% sumy bezwzględnych wartości długich i krótkich pozycji netto w poszczególnych kapitałowych papierach wartościowych, bez uwzględnienia pozycji wynikających z transakcji terminowych, których przedmiotem są koszyki giełdowe uznanych giełd papierów wartościowych.

Istnieje ponadto możliwość zastosowania metody wartości zagrożonej do obliczenia: bądź to ryzyka ogólnego i szczególnego kapitałowych papierów wartościowych łącznie, bądź też jedynie ryzyka ogólnego.

Tabela 3. Przykład obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych

Wyszczególnienie	Pozycja netto	Stopa narzutu (w %)	Wymóg kapitałowy
Transakcja terminowa na indeks S&P500	300	0	0
Pozycje w papierach płynnych i zdywersyfikowanych	1 900	4	76
akcje sp. X (10000 akcji @ 200 zł)	2 000		
forward na akcje sp. X (1000 akcji)	-200		
opcje sprzedaży (1000 akcji, delta 0,5)	100		
Akcje spółek nie notowanych na uznanej giełdzie	500	8	40
	2 700		116

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego	116
---	------------

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego	216
Globalna pozycja netto	2 700

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych	332
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego	216
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego	116

Źródło: jak do tab. 1.

Tabela 3 zawiera przykład obliczenia wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych przy zastosowaniu metody podstawowej.

Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego instrumentów dłużnych oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych dla poszczególnych walut. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego instrumentów dłużnych, wyrażonych w danej walucie, oblicza się jako sumę iloczynów pozycji netto w tych instrumentach i odpowiednich stóp narzutu (od 0% do 8%). Poziom stóp narzutu jest uzależniony od zakwalifikowania pozycji do poszczególnych grup ryzyka (wyróżnia się pozycje o niskim ryzyku szczególnym, pozycje o obniżonym ryzyku szczególnym oraz pozostałe pozycje), a w przypadku pozycji o obniżonym ryzyku szczególnym – dodatkowo od rezydualnego terminu zapadalności.

Tabela 4 zawiera przykład obliczenia wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych.

Tabela 4. Przykład obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego instrumentów dłuższych

Obligacje	Pozycja netto	Prezydualny termin zapadalności	Stopa narzutu (w %)	Wymóg kapitałowy
Skarbu państwa	2 000		0,0	0
Z ratingiem inwestycyjnym	300	12 m-cy	1,0	3
Z ratingiem inwestycyjnym	200	3 lata	1,6	3
Pozostałe	500		8,0	40
	3 000			46

Źródło: jak do tab. 1.

Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych jest obliczany w sposób najbardziej skomplikowany. Instrumentami bazowymi są tu: waluty obce, towary, kapitałowe papiery wartościowe i instrumenty dłużne. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych może być obliczany metodą terminów zapadalności, metodą zaktualizowanego średniego okresu zwrotu lub metodą wartości zagrożonej.

W metodzie terminów zapadalności pozycje pierwotne w instrumentach bazowych, wyrażone w danej walucie, zalicza się do odpowiednich przedziałów terminów zapadalności, podzielonych na trzy strefy przedziałów. W każdym przedziale oblicza się wazone długie i krótkie pozycje pierwotne, uwzględniając mnożniki przypisane poszczególnym przedziałom (inne mnożniki przyjęto dla złotych polskich i inne dla pozostałych walut). Następnie ustala się

pozycje dopasowane i niedopasowane w poszczególnych przedziałach, a na tej podstawie – w strefach i między strefami (przykład zawiera tab. 5A). Wymóg kapitałowy jest następstwem tzw. redukcji pionowych (wynikających z ważonych pozycji dopasowanych w poszczególnych przedziałach) i redukcji poziomych (wynikających z ważonych pozycji dopasowanych w poszczególnych strefach i pomiędzy strefami) oraz pozycji globalnej netto (przykład zawiera tab. 5B). Łączny wymóg kapitałowy jest sumą wymogów obliczonych w poszczególnych walutach¹⁴.

W metodzie zaktualizowanego średniego okresu zwrotu dla każdej pozycji pierwotnej w instrumencie bazowym oblicza się: rentowność do wykupu, średni okres zwrotu (średnią ważoną liczbę lat od dnia sprawozdawczego do dnia zapadalności) i na tej podstawie – zaktualizowany średni okres zwrotu (średni okres zwrotu zdyskontowany za pomocą rentowności do wykupu). Następnie pozycje pierwotne w danej walucie klasyfikowane są do odpowiednich stref zaktualizowanego średniego okresu zwrotu, gdzie przypisywane są im procentowe wielkości założonych zmian rentowności do wykupu i obliczane są okresowo ważne pozycje pierwotne. Na tej podstawie oblicza się okresowo ważne pozycje dopasowane i niedopasowane w strefie i okresowo ważne dopasowane pozycje między strefami, uwzględniane następnie w obliczeniu wymogu kapitałowego. Łączny wymóg kapitałowy jest sumą wymogów kapitałowych obliczonych dla poszczególnych walut.

Wymogi kapitałowe z tytułu przekroczenia limitu koncentracji wierzytelności. Wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji wierzytelności oblicza się w zależności od skali działalności banku. Jeśli skala działalności handlowej nie jest znacząca, wymóg kapitałowy równy jest przekroczeniu limitu koncentracji wierzytelności (tj. sumie nadwyżek wierzytelności banku¹⁵ wobec poszczególnych podmiotów, ponad limity określone w ustawie – Prawo bankowe). Jeśli natomiast skala działalności handlowej jest znacząca, wymóg kapitałowy jest sumą wymogu kapitałowego z tytułu przekroczenia limitu koncentracji wierzytelności w portfelu handlowym i kwoty przekroczenia limitu koncentracji wierzytelności w portfelu bankowym. Wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji wierzytelności w portfelu handlowym

¹⁴ Począwszy od 1 stycznia 2004 r., nie będą już obowiązywać odmienne wartości mnożników dla PLN i pozostałych walut – patrz *Uchwała nr 1/2003 Komisji Nadzoru...*

¹⁵ Począwszy od 1 stycznia 2004 r., wartość wierzytelności, przyjęta do ustalania limitów koncentracji oraz ustalania ich przestrzegania, nie będzie uwzględniać naliczonych odsetek zaliczonych do przychodów zastrzeżonych – czyli odsetek naliczanych od należności zagrożonych – patrz *Uchwała nr 2/2003 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 2 lipca 2003 r. zmieniająca uchwałę w sprawie szczegółowych zasad i warunków uwzględniania wierzytelności oraz udzielonych zobowiązań pozabilansowych przy ustalaniu przestrzegania limitów koncentracji wierzytelności, określenia innych wierzytelności i udzielonych zobowiązań pozabilansowych, wobec których nie stosuje się przepisów dotyczących koncentracji wierzytelności oraz uwzględniania powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu w rachunku koncentracji wierzytelności*, DzUrz, NBP, nr 13, poz. 19.

Tabela 5. Przykład obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych

A. Ustalenie pozycji dopasowanych i niedopasowanych w przedziałach, strefach i między strefami

Strefa	Przedziały terminów zapadalności	Mnożnik	Pozycja pierwotna długa	Pozycja pierwotna krótka	Ważona pozycja pierwotna długa	Ważona pozycja pierwotna krótka	Ważona pozycja dopa- sowana w przedziale	Ważona pozycja niedo- pasowana w przedziale	Ważona pozycja dopa- sowana w strefie	Ważona pozycja niedo- pasowana w strefie	Ważona pozycja dopasowana między strefami:			Pozycja globalna netto
		dla zł w %									I i II	II i III	I i III	
		A					B, C, D	E	F	G	H			
Pierwsza	1	0	100	-50	-	-	-	-	0,5	0,2	0,2			
	2	0,50	50	-20	0,3	-0,1	0,1	0,2						
	3	1	0	-50	-	-0,5	-	-0,5						
	4	1,75	40	-10	0,7	-0,2	0,2	0,5						
Druga	5	3,13	50	0	1,6	-	-	1,6	0,4	2,8				
	6	4,38	0	-10	-	-0,4	-	-0,4						
	7	5,63	50	-20	2,8	-1,1	1,1	1,7						
Trzecia	8	6,88	40	-40	2,8	-2,8	2,8	-	8,1	-0,6	0,6	0	2,4	
	9	8,13	20	0	1,6	-	-	1,6						
	10	9,38	0	-20	-	-1,9	-	-1,9						
	11	11,25	10	-20	1,1	-2,3	1,1	-1,1						
	12	13,13	10	-30	1,3	-3,9	1,3	-2,6						
	13	15	40	-10	6,0	-1,5	1,5	4,5						
	14	20	10	0	2,0	-	-	2,0						
	15	31,25	0	-10	-	-3,1	-	-3,1						

B. Ustalenie wymogów kapitałowych

Strefa	Przedziały terminów zapadalności	Wymóg kapitałowy							
		redukcja pionowa	redukcja pozioma						
		10%	40%	30%	30%	40%	40%	150%	100%
		A	B	C	D	E	F	G	H
Pierwsza	1	–	0,2	0,1	2,4	0,07	0,25	–	2,37
	2	0,0							
	3	–							
	4	0,0							
Druga	5	–							
	6	–							
	7	0,1							
Trzecia	8	0,3							
	9	–							
	10	–							
	11	0,1							
	12	0,1							
	13	0,2							
	14	–							
	15	–							
Wymogi kapitałowe		0,81	0,20	0,13	2,44	0,07	0,25	–	2,37
Łączny wymóg kapitałowy:		6,26							

Źródło: jak do tab. 1.

jest uzależniony od: wartości przekroczenia limitu (w relacji do funduszy własnych banku), długości trwania przekroczenia limitu (nie dłużej niż 10 dni i powyżej 10 dni) i rodzaju podmiotu (tj. ryzyka związanego z daną klasą podmiotów).

3. Podsumowanie

Wprowadzone uchwałą nr 5/2001 regulacje dotyczące współczynnika wypłacalności po raz pierwszy w polskiej legislacji nakazują uwzględnienie w rachunku adekwatności kapitałowej ryzyka rynkowego. Dotychczas współczynnik wypłacalności był ograniczony do pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego, odrębne regulacje dotyczyły dopuszczalnej pozycji walutowej. Dostosowywanie polskiego prawa do regulacji międzynarodowych (przede wszystkim europejskich) wymusiło konieczność rewizji bankowych norm kapitałowych. Wykonano pierwszy krok, należy jednak mieć świadomość, że niezbędne będą dalsze prace dostosowawcze – dotyczy to m. in. rozwoju innych technik pomiaru ryzyka kredytowego i rynkowego (już obecne przepisy motywują banki do wdrażania modeli wartości zagrożonej, jako iż wymogi kapitałowe, obliczone tą metodą, są generalnie niższe niż przy zastosowaniu metod podstawowych) oraz norm regulujących pomiar ryzyka operacyjnego.

Ze względu na doniosłe znaczenie kapitałowych norm ostrożnościowych dla bezpieczeństwa banku i stabilności systemu finansowego są przewidziane surowe sankcje za ich nieprzestrzeganie. W przypadku **niespełnienia przez bank norm kapitałowych**, jest on obowiązany powiadomić o tym Komisję Nadzoru Bankowego. KNB może w ramach nadzoru zalecić bankowi podjęcie środków koniecznych do osiągnięcia wspomnianych norm ostrożnościowych (np. może nakazać bankowi wstrzymanie wypłat z zysku lub wstrzymanie tworzenia nowych placówek). Sankcjami grożącymi za nierealizowanie zaleceń KNB i stwarzanie zagrożenia dla interesów klientów banku są m. in.:

– wystąpienie do organu banku o odwołanie członka zarządu bezpośrednio odpowiedzialnego za nieprawidłowości; zawieszenie w czynnościach członków zarządu;

– ograniczenie zakresu działalności banku;

– nałożenie na bank kary finansowej (do 1 mln zł);

– uchylene zezwolenia na utworzenie banku i podjęcie decyzji o jego likwidacji.

Komisja Nadzoru Bankowego winna korzystać ze wszystkich swych uprawnień z całą surowością prawa, rozważnie wszakże dobierając środki. Koncentracja działań nadzorczych winna dotyczyć dbałości o ochronę interesów klientów banku oraz o szeroko pojętą stabilność i jakość funkcjonowania całego systemu bankowego.

Według danych NBP, na koniec 2002 r. większość banków komercyjnych (54 spośród 59) utrzymywała współczynnik wypłacalności na poziomie wyższym od wymaganego, w tym w niemal 2/3 z nich (35) współczynnik adekwatności kapitałowej kształtował się na poziomie powyżej 15%. Tego minimalnego wymogu ustawowego nie spełniało 5 małych banków – o łącznym udziale w aktywach banków komercyjnych 1,5% (w tym w dwóch z nich współczynnik osiągał wartość ujemną) – z powodu strat związanych z koniecznością utworzenia rezerw celowych (dwa z nich zostały przejęte przez inne banki w pierwszych miesiącach 2003 r.). Mediana wskaźnika wyniosła 18,1%, tj. o 2,1 pkt proc. wyżej niż w poprzednim roku (średnia arytmetyczna: 14,5% uległa obniżeniu o 0,6 pkt. proc.)¹⁶. Obecnie zatem niemal 95% banków komercyjnych spełnia ustawy wymóg odnośnie do adekwatności kapitałowej. Warto przy tym zauważyć dużą ostrożność w angażowaniu się w ryzykowne operacje – ponad połowa banków ma współczynnik wypłacalności na poziomie bardzo wysokim (znacznie przekraczający wymagane minimum), co oznacza nieefektywne wykorzystanie funduszy własnych – właściciele tych banków mogliby zatem oczekiwać wyższych zwrotów z zainwestowanych kapitałów, gdyby banki te zwiększyły skalę lub ryzyko swych operacji.

Opisane w artykule regulacje dotyczące kapitałowych norm ostrożnościowych dla banku spełniają wymogi dyrektyw europejskich i uwzględniają podstawowe wytyczne Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego. Dla pełnego zastosowania wytycznych bazylejskich niezbędny jest dalszy rozwój instrumentarium w zakresie pomiaru ryzyka i adekwatności kapitałowej oraz wprowadzenie ostrzejszych wymogów w zakresie sprawozdawczości banków. Należy jednak podkreślić, że wymaga to przede wszystkim wzmocnienia kapitałowego banków, ale i edukacji kadr bankowych i nadzorczych, a w wielu przypadkach także restrukturyzacji banków i rozwoju ich systemów zarządzania.

Monika Marcinkowska

PRUDENTIAL RULES RELATING TO BANK CAPITAL – THE ADAPTATION OF POLISH LAW TO THE INTERNATIONAL STANDARDS

(Summary)

The article outlines the necessity of prudential rules in regulating bank activities. Bank capital, being a cushion against the bank losses serves as an assurance of its stable functioning. Therefore the main supervisory rules concern bank capital. The article presents Polish regulations marking out the limits of banking activities, serving to secure capital adequacy. Those regulations are based on international standards, basically the directives of EU.

¹⁶ *Sytuacja finansowa banków w 2002 r. ...*